

Slechts weinig advocaten zullen zo weinig hebben geprocedeerd als prof. mr. Pieter Sanders. In 1936 begon hij als volontair in Amsterdam. Daar bouwde hij tijdens de crisisjaren een bloeiende arbitragepraktijk op. De verwikkelingen tijdens en na de Tweede Wereldoorlog dreven hem uiteindelijk de internationale arbitragepraktijk in. Hoewel de advocatuur na 1959 een bijzaak werd, beoefent hij die praktijk nog steeds vanuit Schiedam.

‘Ik ben altijd een buitenbeentje

Het kantoor van Pieter Sanders V is gevestigd in het huis dat zijn vader in 1928 als architect liet bouwen te Schiedam-West. In het woonhuis, waar Sanders kantoor houdt, heet een erehaag van uiteenlopende beelden de bezoeker welkom. In de werkkamer huist een concubinaat van kunst en juridische wetenschap. Tussen de stapels tijdschriften staan kunstvoorwerpen. Op de grond ligt *The Business Lawyer* naast *Rivista della Società, A dictionary of African Mythology* en *Rivista dell' Arbitrato*.

De werktafel is het domein van literatuur over arbitrage. Sanders schreef er een proefschrift over (in 1946), een wet (in 1986) en vele boeken en artikelen. De kunstvoorwerpen zijn de oogst van meer dan zestig jaar systematisch verzamelen over de hele wereld. Jarenlang had hij zitting in de aankoopcommissie van het Stedelijk Museum in Amsterdam, het Boymans Van Beuningen in Rotterdam en het Kröller Müller Museum in Otterlo. Tegenwoordig is hij alleen nog verbonden aan Beelden aan Zee.

Piet Paaltjens

Prof. mr. Pieter Sanders is de vijfde Pieter Sanders in de rechte lijn. Hij werd in 1912 geboren in een huis aan de Korte Haven te Schiedam. Dat stond naast het gebouw Paulus, waar dominee Francois Haverschmidt preekte. Die genoot en geniet meer bekendheid als Piet Paaltjens, schrijver van onder meer *Snikken en Grimlachjes*. Na zijn gymnasiumtijd ging Sanders naar de universiteit. Het was de Haagse advocaat Visser van Yzendoorn, die tegen Sanders' vader zei: 'Je moet die jongen rechten laten studeren in Leiden'. Sanders studeerde daar in 1934 af bij Cleveringa, die hem aanraadde een proefschrift te schrijven over arbitrage.

Na een jaar of twee had Sanders de dissertatie bijna af. Hij wilde er echter ook graag praktijkervaringen in verwerken en probeerde aan de slag te komen bij een advocatenkantoor. Zijn vader, Pieter Sanders IV, raadde hem aan eerst het vak te leren in

Amsterdam. 'Maak daar je fouten en kom dan terug naar Rotterdam, zei hij.'

Pieter V solliciteerde met 95 andere juristen bij Foest & Ybes, een kantoor dat gevestigd was aan de Keizersgracht 476 en sterk gericht was op de procespraktijk. 'Tijdens het sollicitatiegesprek zat mijn toekomstige vrouw om de hoek in de Leidsestraat bij Kerkhof een taartje te eten. Wij waren allebei verbaasd dat ik eruit rolde en werd aangenomen als volontair. Januari 1936 werd ik beëdigd als advocaat. Achteraf dacht ik dat zij mij hebben aangenomen om mijn interesse in de procespraktijk en arbitrage.'

'Foest was samen met de Alkmaarse deken Langeveld auteur van het Formulierenboek van Van den Honert. Ik deed veel van het voorbereidende werk voor dat boek. Verder ging ik elke dag naar de rolzittingen. Daar trof ik allerlei jonge advocaten die de zaken voor andere kantoren in de gaten moesten houden. Dat was heel gezellig. Bovendien gaven de bezoeken mij de gelegenheid te profiteren van de uitgebreide praktijksbibliotheek, ten behoeve van mijn proefschrift over arbitrage. Als volontair had ik de gelegenheid om voor mijn proefschrift allerlei scheids-gerechten te bezoeken, waaraan de handel in koffie, thee, graan, zuidvruchten et cetera zijn geschillen voorlegde. Daar was men verrast over de komst van een jonge advocaat, die zich op arbitrage toelegde. Er waren toen maar weinig kantoren die in arbitrage gespecialiseerd waren. Nolen & Craandijk is het bekendste voorbeeld uit die tijd. Ik sprak er met heel geïnteresseerde mensen van wie sommige uitstekende artikelen hadden geschreven over arbitrage. Ik kreeg er een praktische kijk op arbitrage en leerde er waar het mis kan lopen, waar je op moet letten.'

'Uit deze bezoeken kwam op een gegeven moment mijn eerste arbitragezaak voort. Het ging om een geschil over zuidvruchten, waarbij de arbiters één van de partijen veroordeelden een groot bedrag te betalen. De arbiters waren drie hoogleraren, terwijl in

in de advocatuur geweest'

het arbitragereglement stond dat de arbiters deskundigen moesten zijn. Daarin heb ik toen van het Hof gelijk gekregen. Het arbitragevonnis werd nietig verklaard en de zaak moest naar de rechter. Mijn cliënt was heel tevreden, omdat hij van dat nadelige vonnis af was en nu meer mogelijkheden had om de zaak te schikken.'

Inkomen nihil

'Dat ik als volontair zo'n zaak kreeg, was heel bijzonder in de crisistijd. Men kan zich vandaag de dag nauwelijks voorstellen hoe ernstig de situatie was. In Rotterdam stonden ingenieurs als bestuurder op de tram. En ook de advocatuur had het zwaar te verduren. Ik had, zoals alle volontairs, weliswaar het zogenoemde "recht van eigen praktijk", maar dat hield meestal niets in. Als volontair deed je wat faillissementen en kreeg je de Prodeanen van de compagnons. Maar betalende zaken...ho maar. Bij de faillissementen is het mij een paar keer gelukt om een herstart voor elkaar te krijgen. Vaak door sanering en een andere aanpak voor te stellen. Maar bij een boer uit Landsmeer is mij dat niet gelukt. Hij moest zijn dertig koeien verkopen. Zo'n drama maakte je dan mee. Dat kwam heel hard aan.'

In zijn eerste jaar als advocaat was Sanders' inkomen 'nihil'. Daarna kreeg hij een maandsalaris van 100 gulden. Hij leefde 'heel eenvoudig' op een zolderkamertje boven een drogisterij aan de Leliegracht. Elders in huis woonde een oude vriend uit Schiedam en studievriend uit Leiden D.P. Dirkzwager, die later het gelijknamige kantoor in Arnhem zou stichten.

Met de eerste arbitragezaak begon de praktijk van Sanders 'te draaien'. Hij verdiende toen genoeg om - 'heel simpel' - te kunnen trouwen. Toen zijn vrouw bij hem introk aan de Leliegracht verhoogde de huisbaas de huur van 25 naar 30 gulden per maand. Al gauw verhuisden zij naar de sjeke Johannes Vermeerstraat. 'Daar woonden wij ook maar op de meidenverdieping, de zolder, ➔

hoor. Beneden ons woonde een diamantair en daarboven secretaris Polak van de Bijenkorf. Hier hebben wij onze eerste zoon, Pieter, gekregen.'

Terwijl de compagnons Foest en Ybes zwaar werden getroffen door de crisis, liep de praktijk van Sanders dankzij de arbitragezaken 'vrij aardig'. Toch voelde Sanders zich na het overlijden van zijn vader als enig kind geroepen om in september 1939 dichter bij huis te gaan werken. 'Ik had het voorrecht als medewerker te worden aangenomen op het kantoor van Blom en Hijmans van den Bergh aan de Boompjes 46 te Rotterdam. Anton Blom, die deken was in Rotterdam, werd opgeroepen in de vaartuigendienst. Het was een klein kantoor, maar dat was toen niet ongebruikelijk. Ook Floris Bakels werkte hier. Hij werd in de oorlog een grote verzetsman en beschreef zijn oorlogservaringen later in het boek *Nacht und Nebel*. Loek Hijmans van den Bergh werd later hoogleraar in Utrecht. Van hem heb ik ontegenwoordig veel geleerd, ook al was de vreugde kan korte duur.'

'Een van mijn taken op kantoor was de bibliotheek op orde brengen. Ik had mij voorgenomen dit op 1 mei 1940 klaar te hebben. Dat lukte. Toen ik op die dag thuis kwam, zei mijn vrouw: eindelijk kom je eens thuis zonder dat je manchetten onder het stof zitten.' Lang heeft het kantoor niet van Sanders' arbeid kunnen genieten. 'Vanuit het kantoor aan de Boompjes hadden wij een prachtig uitzicht op de Maas. Maar op 10 mei zagen wij alleen nog maar puin. Alles was weggebombardeerd, het kantoor en de bibliotheek.'

De twee compagnons konden met hun oudste bediende Klepke terecht in een klein kamertje bij één van hun cliënten, Van Ommeren. Voor Sanders was er echter geen plek. Aangezien het kantoor van Sanders' vader leegstond, stelde Blom voor dat hij daar voor zichzelf zou beginnen. 'Dat was nooit mijn bedoeling geweest, maar Blom zei: "Jij kunt het best en we zullen je helpen". Ik kreeg toen twintig zaken mee, voornamelijk aanvaringszaken. Ik ben toen in dit pand begonnen en het liep direct als een lier. Ik kreeg als geboren Schiedammer de onteigening van de Spaanse polder. Dat was een hele grote zaak, maar ik wist niets van onteigening. Een vriend van mij uit Leiden, Karel Telders, heeft mij toen geholpen.'

Tweede Wereldoorlog

In 1942 kwam de lier abrupt tot stilstand. Sanders werd als gijzelaar opgepakt en vastgezet in te St. Michielsgestel. 'Weg was mijn hele praktijk. In het gijzelaarskamp waren wij geheel vrij hoe wij onze dagen wilden doorbrengen. Er werden allerlei cursussen georganiseerd. De juristen hadden een kring waarin wekelijks één van hen het laatste nummer van de Nederlandse Jurisprudentie besprak. De jurist Rob Baelde was in de kampeiding belast met de zorg voor het culturele leven. Voordat hij op 17 augustus 1942 met vier andere gijzelaars werd gefusilleerd, had hij mij aangewezen als zijn opvolger.'

In 1943 ontsnapte Sanders zelf aan fusillade. 'Ik was al met vijftig andere mensen gefotografeerd om gefusilleerd te worden. Het was een represaille van de Duitsers, nadat de ondergrondse in Amsterdam een spoorviaduct had opgeblazen. Maar er kwam toen zo veel protest tegen de wraakoefening dat er uiteindelijk niet vijftig, maar vijf mensen zijn doodgeschoten. Zo kwam ik in 1943 met Kerstmis vrij.'

Sanders dook onder en kon zijn werk als advocaat niet voortzetten. Het enige dat hij op dit gebied – clandestien – deed, waren hij twee echtscheidingszaken. In die tijd kwamen de Duitsers twee keer bij hem thuis om hem op te pakken. Tevergeefs, Sanders was er niet. Ook niet in het instrument waarin de Duitsers, tot verbazing van Sanders' dochtertje zochten: 'Papa zit toch niet in de piano!' Omdat Sanders tijdens de oorlog grotendeels vastzat en was ondergedoken, kan hij niets zeggen over het wel en wee van andere advocaten en hun houding tegenover Joodse collega's.

Na de bevrijding moest Sanders zijn praktijk nog even laten rusten. 'In de kampeiding had ik Willem Schermerhorn goed leren kennen. Toen hij in 1945 premier werd van het eerste naoorlogse kabinet zei hij tegen mij: je moet me helpen. Ik ben toen secretaris-generaal geworden op het Departement Algemene Oorlogsvoering. Na een jaar ging ik met de Commissie-Generaal - die bestond uit Schermerhorn, De Boer en Van Pol - mee naar Indonesië. Daar heb ik het Verdrag van Linggadjati mogen maken. Dat verdrag kwam erop neer dat Indonesië zelfstandigheid zou krijgen, maar onderdeel zou blijven van het Koninkrijk. Dat verdrag is toen niet aanvaard in Nederland. In plaats daarvan liet de Nederlandse regering toen ➔

Duwig kan het niet laten zijn werk mee naar huis te nemen.

Fraude. Het is overal. Maar ook Duwig. Een veelvoorkomende type. Commercieel in hart en nieren. Hoewel de krachtwende voornameverschillen het verweende door rjan die hij alichoen wil late af persoonlijk. Debraken gerecht is hij de verkoop van 'zijn' legijpe.

Fraude? Schalke & Partners leakt de velenre class loven. Of leigt u het veriorrens. Gewoelge zoken als veriorrens van in- of extere dialtel, opfetting, bedrijfsoptimiege, productieverbijng, bedrijng, afpewng, dubbeuze achades en onrechtvaardig zekterveculn. Ook u kunt er zoken mee te raken krijger. Maar ook voor screeninge en security-auditte is het goed het zekere voor het onzekere te nemen. Schalke & Partners. discreet. Doorstand. Door de wet geveril.

Schalke & Partners bv

kantoor voor fraudebestrijding en -preventie

NIET DE NEUS OP DE FEITEN

info@schalke.nl T 070 622 11 44 www.schalke.com

Wij leveren uw medische argumentatie

In arbeidszaken, over smartepgeld, over invaliditeit, over beroepsaansprakelijkheid van artsen stopzeters stopzeters stopzeters.

Medisch Adviesbureau Bins
Leen 20
2512 GN DEN HAAG

telefoon 070 345 98 08
fax 070 345 98 11
dr.mr. J.W. Bins, arts RGA

FIF 33

RECHTSGERECHELIJK- EN INFORMATIEBUREAU

Ten behoeve van de advocaat en het bedrijfsleven.
Voornamelijk in bedrijfsrechtelijke in kinnen- en buitenland.

- overmatig misbruik van
- misbruik van informatie
- fraude
- overname van ondernemingen
- intellectuele eigendom
- privacy- en databescherming

Telefoon : 010 - 477 33 22 E-mail : info@fif33.nl
Fax : 010 - 477 08 30 Internet : www.fif33.nl

Vraag naar brochures om voor een inhoudelijk aan de slag te gaan.

Roosteradres: Heermeestersteeg 185, 3021 EM Rotterdam
Correspondentieadres: Postbus 25230, 3001 BE Rotterdam

Voor de interim-advocaat
www.advocatenwerk.nl

HV&PARTNERS
VOOR JURISTEN, VAST OF INTERIM

TEL 010 - 240 06 05

politie acties uitvoeren – een mooi woord voor oorlog. Voor mij was dat reden om onmiddellijk ontslag te nemen.’

‘In 1947 was ik dus weer advocaat in Schiedam, maar de relaties van vroeger lieten het compleet afweten. Ik werd met de nek aangekeken omdat ik had meegewerkt aan “de verkoop van ons Koninkrijk”. Het is nauwelijks voor te stellen hoe fel de gevoelens toen waren. Onze kinderen mochten niet meer met de buurkinderen spelen en als mijn vrouw naar de bakker ging, keerden de mensen haar de rug toe. Lou de Jong, die directeur was van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie, heeft mij toen uit de brand geholpen met de opdracht een boek te schrijven over het Nationaal Steunfonds, de financier van het verzet.’

Sanders kon het met de 10.000 gulden die hij voor dit onderzoek kreeg financieel een jaar uitzingen. Het onderzoek zou - om triviale redenen - pas in 1960 worden gepubliceerd (Het Nationaal Steunfonds en de financiering van het verzet 1941-1945, ‘s Gravenhage 1960). Voor dit onderzoek sprak Sanders met vele mensen uit het verzet. Voor zo ver hij zich dat kan herinneren, waren daar geen advocaten bij.

‘Ik werd met de nek aangekeken omdat ik had meegewerkt aan “de verkoop” van ons Koninkrijk’

Een andere praktijk

‘Tijdens mijn werk aan het boek had ik de gelegenheid een andere praktijk op te bouwen. Naast de vennootschapspraktijk - een flink aantal commissariaten - was die praktijk vooral internationaal. Van het ministerie van Financiën kreeg ik enkele opdrachten. Zo was Nederland in die tijd met de Verenigde Staten verwickeld in een aantal *intercustodial conflicts* waarvoor ik zelfs geruime tijd in Washington zat. Op Financiën was daarmee onder anderen W.C.J.M. Huismans belast. Hij was het die, na verloop van tijd, voor vijf jaar mijn compagnon werd. Daar kwam een einde aan toen hij - op dezelfde dag dat ik mijn benoeming als hoogleraar aanvaardde aan de Nederlandsche Economische Hoogeschool in Rotterdam - werd uitgenodigd secretaris-generaal van Financiën te worden. Dat was in 1959. Nadien heb ik nooit meer een compagnon gehad, maar altijd medewerkers. Het waren vaak zulke persoonlijk getinte dingen, die ik deed.’

‘Na mijn benoeming tot hoogleraar bleef ik wel op het tableau staan, want er was nog een procedure van de Staat der Nederlanden bij het Hof in Luxemburg die afgewikkeld moest worden. Ook toen die procedure, succesvol, was afgelopen, ben ik advocaat gebleven. De curatoren van de hogeschool stelden het op prijs dat een hoogleraar het contact met de praktijk behield. Zo mocht ik vijf van mijn twintig commissariaten houden, waaronder KLM, de Perscombinatie en Thyssen.’

Sanders wierp in zijn intrede als hoogleraar de vraag op: ‘Naar een Europese NV?’ Als commissaris was hem gebleken dat in de praktijk behoefte bestond aan een Europese vennootschap, met name bij Amerikaanse ondernemingen die zich in Europa wilden vestigen. Sanders: ‘De Societas Europea komt nu in 2004, maar wel anders dan ik mij voorstelde. In mijn oratie

besprak ik het concept voor een supra-nationale vennootschap. Wat er nu komt is een vergaande toepassing van nationaal recht van het land van vestiging. Maar goed, na zo veel jaren van getouwtrek is dat in elk geval een begin. Er zal echter nog het nodige moeten gebeuren. Vooral op fiscaal terrein.’

Voor wetgeving heeft Sanders altijd bijzondere belangstelling gehad. Als lid van de Commissie Vennootschapsrecht maakte hij onder meer een eerste ontwerp voor de Wet op de Jaarrekening. Van hem is ook het Dutch proposal dat in 1958 bij de Verenigde Naties werd ingediend en dat leidde tot het Verdrag van New York 1958. Dankzij dit verdrag zijn arbitragevonnissen over de hele wereld executabel. Nadat hij eerder het casco had opgetrokken voor de Arbitragewet 1986, heeft hij onlangs een aantal voorstellen gedaan om die wet te wijzigen. Die voorstellen zijn te vinden in het Tijdschrift voor Civiele Rechtspleging (2002/2). Sanders speelt onder meer met de gedachte om ook in Nederland remissie in te voeren, ofwel de mogelijkheid van de rechter om een arbitragezaak terug te wijzen en de arbiters de gelegenheid te geven een procedurefout te herstellen.

Arbitrage-adviezen

Sinds 1982 heeft hij wegens zijn leeftijd geen commissariaten meer, terwijl hij ook geen nieuwe arbitrages meer heeft aangenomen. ‘De leeftijdsgrens brengt een eind aan de commissariaten, maar geldt in feite ook voor arbitrage. Op hoge leeftijd moet men geen arbitrage meer aannemen. Het is puur toeval dat ik er nog een heb lopen. Die is het gevolg van een afspraak, zo’n 25 jaar geleden, dat als partijen weer een geschil zouden hebben dezelfde arbiters zouden optreden. In augustus ben ik hiervoor in Genève. Mijn advocatenpraktijk heb ik nog steeds, ik heb ook nog een aparte advocatenrekening. De praktijk bestaat voornamelijk uit het geven van adviezen over arbitrages aan ondernemingen en advocaten in binnen- en buitenland.’

Sanders is verder onder meer vice-voorzitter van de Arbitrage Commissie van de International Chamber of Commerce, het Nederlands Arbitrage Instituut en de International Council of Commercial Arbitration, waarvan hij bovendien mede-oprichter en ere-voorzitter is. Het is echter vooral wetenschappelijk werk dat hem nu zo’n zestig uur per week bezig houdt. Zo verscheen eind 2001 de vierde druk van zijn ‘Nederlandse Arbitragerecht’ en in 1999 zijn boek ‘Quo Vadis Arbitration? Sixty years of arbitration practice’.

Tijdens het gesprek ligt op het bureau voor hem het Advocatenblad open bij de column van Matthijs Kaaks over de PR-bochten waarin moderne kantoren zich wringen. Sanders kijkt ernaar met een afkeurende blik en frons de wenkbrauwen bij de grote kantoren en de advocaten die tegenwoordig meer gericht zijn op het schrijven van declaraties dan wetenschappelijke artikelen. ‘Vanaf de zijlijn heb ik de advocatuur sterk zien veranderen. Waar ik moeite mee heb, is dat declarabele uren maken de prioriteit heeft gekregen. Advocaten houden geen tijd meer over om een artikel te schrijven, laat staan een boek. Enkele uitzonderingen daargelaten. De advocatuur is een “nobile officium”. Dat verplicht de advocaat tot meer dan een puur commerciële aanpak.’

L. van Almelo, freelance journalist